

Sa Caleta

Víctor Rahola, Stefano Cortellaro

A Eivissa i Formentera la pesca comercial la practicaven només els pescadors, que constituïen una classe social urbana.

Al món rural, caracteritzat per la dispersió dels habitatges, aïllats els uns dels altres i allunyats de la costa, la pesca, feta pels pagesos, era una activitat complementària destinada únicament al consum familiar.

El lloc triat per pescar i guardar els llaüts era el que reunia les millors condicions quant a la distància des de l'habitatge, facilitat d'accés, recer respecte als vents i l'onatge, presència de refugis naturals per a les embarcacions o de condicionants topogràfics que afavorissin la construcció de les casetes.

Seguint la lògica del creixement per addicions successives de la casa rural d'Eivissa, formada per cases el nom de les quals es vincula a la funció que hi té lloc (cases de jeure, casa des carro, casa des vi...), la casa des llaüt és una peça més de l'habitatge situada a la costa, que es compon de diferents elements, segons el seu nivell de desenvolupament.

In Ibiza and Formentera, commercial fishing was practised only by the fishermen, who constituted an urban social class.

In the rural world, characterised by the spread of its dwellings, isolated from each other and far from the coast, fishing was a complementary activity carried out by farmers with catches destined only for family consumption.

The place chosen for fishing and for storing the *llaüts* (traditional boats) had to offer the best conditions in terms of distance from the home, ease of access, shelter from the winds and the tide, presence of natural refuges for the vessels and topographical factors that favoured the construction of huts.

Following the logic of the growth by successive additions of the rural house in Ibiza, formed by rooms (*cases*) whose name is related with their function (*cases de jeure* – bedrooms; *casa des carro* – cart shed; *casa des vi* – wine cellar), the *casa des llaüt* is like another room added to the rural home but situated on the coast. It is made up of

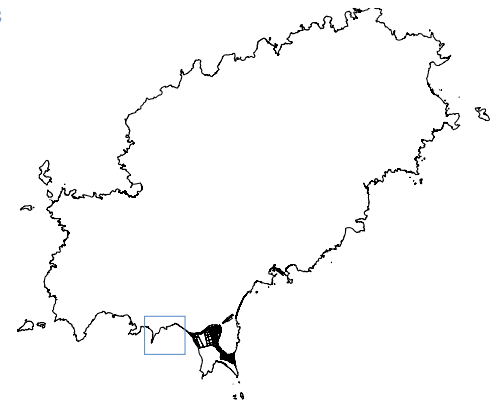
1
Foto aèria de la zona de Sa Caleta (Sitibisa)

2
Vista general de Sa Caleta

3
Eivissa

4, 5 i 6
Varadors en Formentera. (Josep Juan Juan)

3

En Ibiza y Formentera la pesca comercial era practicada únicamente por los pescadores, que constituían una clase social urbana.

En el mundo rural, caracterizado por la dispersión de las viviendas, aisladas entre sí y alejadas de la costa, la pesca, realizada por los payeses, era una actividad complementaria destinada únicamente al consumo familiar.

El lugar escogido para pescar y guardar los llaüts era el que reunía las mejores condiciones en cuanto a distancia desde la vivienda, facilidad de acceso, abrigo respecto a los vientos y oleaje, presencia de refugios naturales para las embarcaciones o de condicionantes topográficos que favoreciesen la construcción de las casetas.

Siguiendo la lógica del crecimiento por adiciones sucesivas de la casa rural de Ibiza, formada por estancias (*cases*) cuyo nombre tiene relación con la función que en ellas se desarrolla (*cases de jeure*, *casa des carro*, *casa des vi...*), la *casa des llaüt* es una pieza más de la vivienda situada en la costa, que se compone de distintos elementos según su nivel de desarrollo.

L'element primari és segurament l'estructura artificial que permet el desplaçament de la barca des de la seva posició "segura" fins a l'aigua i viceversa.

Aquesta estructura, anomenada comunament escar, és formada per pilars encastats en el terreny que aguanten unes bigues transversals (parats) que, al seu torn, sostenen el sistema longitudinal de bigues superior (ses guies) que es prolonga fins a endinsar-se a l'aigua.

Si la secció longitudinal de l'escar, construït enterament amb troncs de fusta de savina o ametller, triats per la seva elevada resistència a l'aigua, varia segons la posició del "refugi" de la barca respecte al nivell del mar, veiem com la secció transversal, mitjançant la curvatura dels parats, la ranura a l'eix central dels mateixos i la posició de les guies recolzades damunt els parats, tendeix a reproduir la forma de la quilla del llaüt.

En cas d'absència d'un abrigo natural (com ara coves) per arrecerar l'embarcació, a aquesta estructura s'hi afegia un cobert, originàriament format per pilars i bigues de pi o de

different elements according to its level of development.

The primary element is the artificial structure that allows the transfer of the boat from its "safe" position to the water and vice versa.

This structure, commonly called an *escar* (slipway) is formed by pillars sunk into the ground that support transversal beams (*parats*), which in turn support the upper system of lengthwise beams (*ses guies*) that extends into the water.

If the longitudinal section of the *escar*, constructed entirely with juniper or almond wood trunks, chosen for their superior resistance to water, varies according to the position of the boat's "refuge" with respect to the sea level, we see how the cross section, through the curvature of the *parats*, the groove along the central axis of these and the position of *ses guies* supported on top of the *parats*, tends to reproduce the form of the keel of the *llaüt*.

El elemento primario es seguramente la estructura artificial que permite el desplazamiento del barco desde su posición "segura" hasta el agua y viceversa.

Esta estructura, llamada comúnmente *escar*, está formada por pilares empotrados en el terreno que aguantan unas vigas transversales (*parats*), que a su vez sostienen el sistema longitudinal de vigas superior (*ses guies*) que se prolonga hasta dentro del agua.

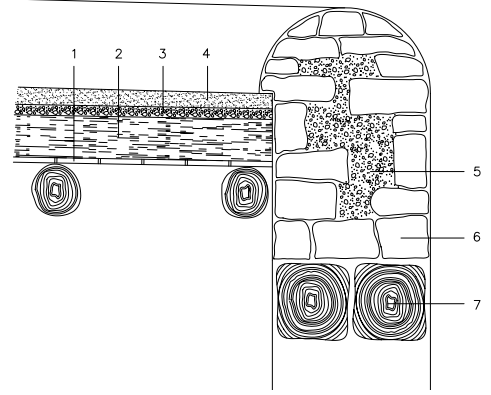
Si la sección longitudinal del *escar*, construido enteramente con troncos de madera de savina o almendro, escogidos por su elevada resistencia al agua, varía en función de la posición del "refugio" del barco con respecto al nivel del mar, vemos cómo la sección transversal, mediante la curvatura de los *parats*, la ranura en el eje central de los mismos y la posición de *ses guies* apoyadas encima de los *parats*, tiende a reproducir la forma de la quilla del *llaüt*.

En caso de ausencia de un abrigo natural (cuevas...), para proteger el barco, a esta estructura se le añadía un cobertizo, en su origen formado por pilares y vigas de pino o de savina, cubierto y a veces cerrado por dos lados con ramas de pino.

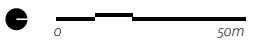
7

9

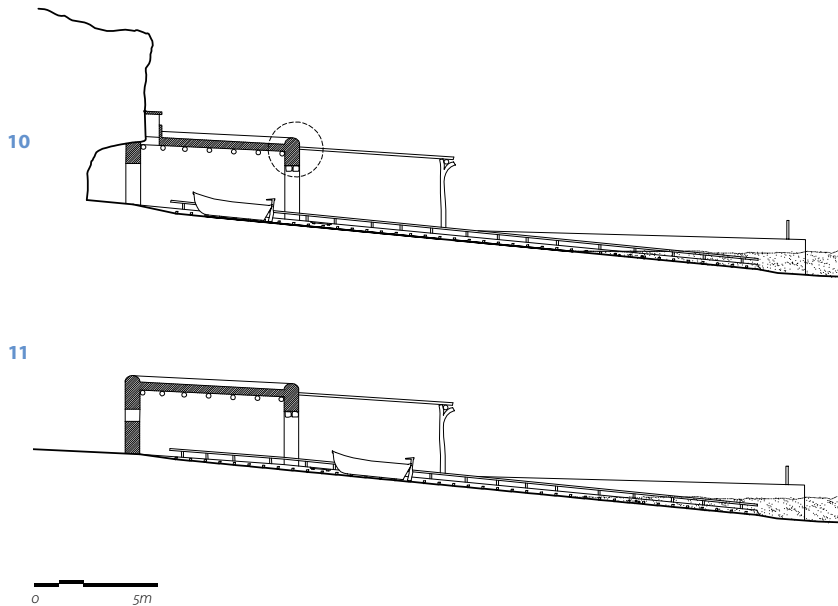
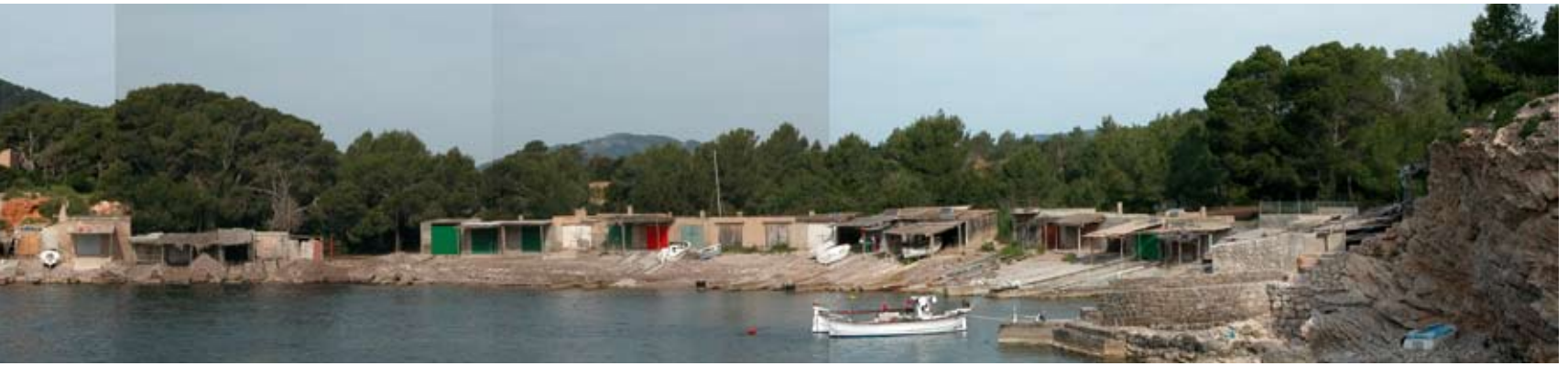

- 01. Canyís
- 02. Capa d'algues
- 03. Carbonell
- 04. Capa d'argila
- 05. Argamassa
- 06. Pedra de marès
- 07. Llinda de fusta

8

savina, de vegades tancat per dos costats amb branques de pi.

El tercer nivell de creixement seria la construcció d'un espai tancat que, a més de garantir un refugi per a l'embarcació i els estris de pesca, constitueix un espai habitable, la majoria de vegades precedit pel porxo suau descrit, que pot disposar d'una cisterna excavada a la roca per emmagatzemar-hi l'aigua de pluja, i d'uns fornells al terra: tot plegat permet que els pescadors les cases dels quals són lluny de la costa puguin fer-hi estades curtes.

Bona part de les casetes de Sa Caleta responen a aquesta darrera tipologia.

Dins la costa sud de l'illa, caracteritzada per uns penya-segats abruptes i per les grans platges de Ses Salines, Es Codolar i Cala d'en Jondal, molt exposades als vents i a les fortes marejades del sud, Sa Caleta representa un dels pocs llocs arrecerats, cosa que justifica el gran nombre de casetes varadero presents.

Les més antigues es troben als extrems nord i sud de la cala, recolzades a la roca i protegides per la secció natural del terreny. Amb el temps les casetes han anat colonitzant tot el perímetre de la costa, tenint cura, a la zona central, de no obstruir les aigües de vessament que convergeixen cap a la cala; al mateix temps, com que han de permetre la retirada de les embarcacions, els blocs de la zona central estan separats els uns dels altres.

Si en planta la unitat tipus —compuesta per la caseta, el porxo i l'escar— ha anat ocupant uniformement el límit entre la terra i el mar i s'ha adaptat a la vora de la cala, en secció s'han presentat dues situacions diferents, segons la topografia.

Als extrems nord i sud, les casetes (algunes de dues plantes d'alçària) s'adossen a la roca, aprofitant el desnivell natural i arribant fins i

In the absence of any natural shelter (caves, etc.) to protect the boat, the structure was extended with an open shed, originally formed by pillars and beams of pine or juniper, covered and sometimes closed on two sides with pine branches.

The third level of growth would be the construction of a closed space that, in addition to guaranteeing a refuge for the vessel and fishing equipment, constitutes a habitable space, in the majority of cases preceded by the porch described previously, which may have a cistern dug out of the rock to store rainwater, and *fornells* (hearths) on the floor for cooking, allowing short stays for fishermen whose homes were distant from the coast.

Most of the huts in Sa Caleta are of this last type.

Along the island's southern coast, characterised by abrupt cliffs and the large beaches of Salinas, Es Codolar and Cala d'en Jondal, very much exposed to the winds and the strong southern tides, Sa Caleta provides one of the few sheltered places, and this justifies the large number of boat-houses built there.

The oldest are located on the northern and southern ends of the cove, built against the rocks and protected by the natural lie of the terrain. Over time the huts have gradually colonised the entire perimeter of the coast, taking care, in the central area, not to obstruct the surface run-off waters that converge towards the beach while also allowing removal of the boats where the blocks in the central area are separated from each other.

If the ground plan of the typical unit — composed of the hut, the porch and the *escar* — has uniformly occupied the limit between the earth and the sea, adapted to the edge of

7
Vista panoràmica de Sa Caleta

8
Sa Caleta, planta E 1:2000

9
Sa Caleta, detalle de una cubierta tradicional (Sergio Parra)

10
Sa Caleta, secció A E 1:500 (Sergio Parra)

11
Sa Caleta, secció B E 1:500 (Sergio Parra)

12
Sa Caleta, foto aèria (Sitibisa)

El tercer nivell de creixement seria la construcció d'un espai tancat que, además de garantizar un refugio para la embarcación y los enseres de pesca, constituye un espacio habitable, en la mayoría de los casos precedido por el porche antes descrito, que puede disponer de una cisterna excavada en la roca para almacenar el agua de lluvia y de unos hornos en el suelo, permitiendo estancias cortas a los pescadores cuyas casas están lejos de la costa.

La mayoría de las casetas de Sa Caleta responden a esta última tipología.

Dentro de la costa sur de la isla, caracterizada por unos abruptos acantilados y por las grandes playas de Ses Salines, Es Codolar y Cala d'en Jondal, muy expuestas a los vientos y a las fuertes marejadas del sur, Sa Caleta representa uno de los pocos lugares abrigados, hecho que justifica el gran número de casetas varadero presentes.

Las más antiguas se sitúan en los extremos norte y sur de la cala, apoyadas a la roca y protegidas por la sección natural del terreno. Con el tiempo las casetas han ido colonizando todo el perímetro de la costa, cuidando, en la zona central, de no obstruir las aguas de escorrentía que convergen hacia la cala y, al mismo tiempo, permitir la retirada de los barcos, razón por la cual los bloques de la zona central están separados entre sí.

Si en planta la unidad tipo —compuesta por la caseta, el porche y el *escar*— ha ido ocupando uniformemente el límite entre la tierra y el mar, adaptándose al borde de la cala, en secció se han presentado dos situaciones distintas, según la topografía.

En los extremos norte y sur, las casetas (algunas de dos plantas de altura) se adosan a la roca, aprovechando el desnivel natural y llegando incluso a excavar para aumentar el espacio interior, mientras cuanto más nos acercamos a la zona central, los edificios —de origen más reciente— se adaptan a la pendiente más suave del delta de la torrentera.

13

14

15

16

17

18

19

20

21

tot a excavar-la per augmentar l'espai interior, mentre que a mesura que ens apropem a la zona central, els edificis —d'origen més recent— s'adapten al pendent més suau del delta del torrent. La secció del terreny natural influeix també en la diferent inclinació del paviment interior i en el sistema de ventilació i il·luminació de les casetes, que al centre de la cala disposen de petites obertures a la façana posterior, mentre que les de les bandes nord i sud han de recórrer a lluernes —respiralls construïts a la coberta—.

Les casetes més antigues segueixen les tècniques constructives tradicionals presents en els elements de servei dels habitatges rurals d'Eivissa (corrals, casa des carro...).

Les parets de pedra aguanten unes biguetes de fusta de pi o de savina que sostenen la coberta, formada per una capa inferior de canyissos, un estrat d'algues, un de carbonell i una capa superior d'argila que, per tal de garantir una correcta estanquitat, requeria un manteniment anual.

El porxo exterior es construïa amb pilars i bigues de fusta de pi o savina i una coberta de branques de pi o palmera.

A Sa Caleta, la tipologia "primària" de varadors, que encara podem trobar a Formentera, ha evolucionat cap a un model més complex i "actualitzat".

El molinet manual o la poltija amb els quals es remolcava l'embarcació han estat

the cove, in section two different situations have arisen according to the topography.

At the northern and southern ends, the huts (some two storeys high) are built against the rock, taking advantage of the natural change in land level and even excavating to increase the space inside, while closer to the central area, the buildings – of more recent origin – adapt to the gentler gradient of the watercourse delta.

The natural lie of the terrain also has an influence on the different slopes of the interior flooring and the huts' ventilation and lighting systems. In the centre of the cove they have small openings in the rear façade, while at the northern and southern ends they have to resort to skylights – vents built into the roof.

The oldest huts follow traditional construction techniques present in the service elements of rural houses in Ibiza (*corrals* – pens – *casa des carro*, etc.).

The stone walls support pine or juniper wooden beams that support the roof, formed by a lower layer of *canyissos* (reeds), a layer of seaweed, one of *carbonell* (coal ash) and an upper layer of clay that, to guarantee sound waterproofing, required annual maintenance.

The outside porch was built with pillars and pine or juniper beams covered by a roof of pine or palm branches.

13 Interior de una caseta, Sa Caleta

14 Cisterna, Sa Caleta

15 Pasarelas mòviles, Sa Caleta

16 El escar de una caseta, Sa Caleta

17 El escar de una caseta, Sa Caleta

18 El escar de una caseta, Sa Caleta

19 Varadors junto a Sa Caleta

20 Varadors de Formentera. (Postal)

21 Varadors y molinet, Formentera. (Postal)

La secció del terreno natural influye también en la distinta inclinación del pavimento interior y en el sistema de ventilación e iluminación de las casetas, que en el centro de la cala disponen de pequeñas aberturas en la fachada posterior, mientras que en los lados norte y sur tienen que recurrir a lucernarios —respiraderos construidos en la cubierta—.

Las casetas más antiguas siguen las técnicas constructivas tradicionales presentes en los elementos de servicio de las viviendas rurales de Ibiza (*corrals*, *casa des carro*...).

Las paredes de piedra aguantan unas viguetas de madera de pino o sabina que sostienen la cubierta, formada por una capa inferior de canyissos, un estrato de algas, uno de carbonell y una capa superior de arcilla que, para garantizar una correcta estanqueidad, requería de un mantenimiento anual. El porche exterior estaba construido con pilares y vigas de madera de pino o sabina y una cubierta de ramas de pino o palmera.

En Sa Caleta, la tipologia "primaria" de varaderos, que todavía podemos encontrar en Formentera, ha evolucionado hacia un modelo más complejo y "actualizado".

El molinet manual o la polea con los que se remolcaba el barco han sido sustituidos por un motor eléctrico; los parats y en la mayoría de los casos ses guies están hormigonados o han sido sustituidos por tubos de PVC; las cubiertas y los pilares de los porches emplean materiales actuales muy dispares (chapa ondulada, microperforada, fibrocemento, policarbonato, tableros, tubos metálicos,

22

23

24

25

26

27

28

29

30

substituïts per un motor elèctric; els parats —i quasi totes les guies— s’han formigonat o han estat substituïts per tubs de PVC; les cobertes i els pilars dels porxos empen materials actuals ben dispars (xapa ondulada, microperforada, fibrociment, policarbonat, taulers, tubs metàl·lics, canonades d’aigua...), i les casetes són de bloc de formigó, de taulers de fusta, amb cobertes de formigó, xapa o fibrociment.

No obstant això, la permanència de l’activitat i la seva evolució garanteixen la continuïtat d’una tipologia i l’homogeneïtat i la uniformitat del conjunt, la qual cosa subratlla el valor de l’autoconstrucció. ♦

Víctor Rahola Aguadé i Stefano Cortellaro
Traduït per Jordi Palou

At Sa Caleta, the “primary” typology of boathouses, which we can still find in Formentera, has evolved towards a more complex and “updated” model.

The manual *molinete* or winch used to tow the boats have been substituted by an electric motor; the *parats* and in the majority of cases *ses guies* are concreted or have been substituted with PVC tubes: the roofs and pillars of the porches use very diverse newer materials (corrugated sheet, micro-perforated sheet, fibre-cement, polycarbonate sheet, boards, metal tubes, water pipes, etc.), and the huts are made with cement blocks, with wooden boards, with roofs of concrete, sheet or fibre-cement.

However, the constant nature of the activity and its evolution guarantee the continuity of a typology and the overall homogeneity and uniformity, underlining the value of self-construction. ♦

Víctor Rahola Aguadé & Stefano Cortellaro
Translated by Debbie Smirthwaite

22, 23, 24, 25 i 26.
Diferentes soluciones de porches, Sa Caleta

27
Escar y refugio para el motor, Formentera.
(Toni Mari)

28
Detalle del escar.
(Toni Mari)

29
Varadores y molinete, Formentera. (Postal)

tuberías de agua...), y las casetas son de bloque de hormigón, de tableros de madera, con cubiertas de hormigón, chapa o fibrocemento.

No obstante, la permanencia de la actividad y su evolución garantizan la continuidad de una tipología y la homogeneidad y uniformidad del conjunto, subrayando el valor de la autoconstrucción. ♦

Víctor Rahola y Stefano Cortellaro

Agradecimientos: Marga Torres, Toni Mari

Josep Juan Juan, fotos reproducidas en Eivissa: *cent anys de llum i ombra/lbiza: cien años de luz y sombra*, editado por Martin Davies, Barbary Press, 2.a edició, 2007.